

Лекція № 14/17

Тема : Досудове розслідування. Загальні положення слідчих (розшукових) дій

План:

1. Досудове розслідування: поняття та форми (рекомендовано переглянути відеосюжети за наступними посиланнями <https://www.youtube.com/watch?v=ERzfubulkWo>)
2. Слідчі (розшукові) дії: поняття та класифікація (рекомендовано переглянути відеосюжети за наступними посиланнями <https://www.youtube.com/watch?v=Q4uMJWCidmE>)
3. Поняття та порядок проведення гласних слідчих (розшукових) дій
4. Поняття та порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій (рекомендовано переглянути відеосюжети за наступними посиланнями <https://www.youtube.com/watch?v=PfdBpJVL3ac>)

Самостійна робота № 12

1. Початок досудового розслідування, строки та місце проведення. Порядок внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214, 219 КПК)
2. Посадова особа слідчого
3. Керівник органу досудового розслідування та дізнання, їх повноваження (ст. 39, 39¹ КПК)

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4760>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n3250>
3. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах / А.В. Лапкін. - Вид. 7-ме, змін. і допов.- Х.: Право, 2018. – 166 с. <https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/217/1-25.pdf>
4. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посіб. : у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін. ; за ред. Л. М. Москвич. – Х. : Право, 2016. – 243 с. <https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/221/1-20.pdf>

1. Досудове розслідування: поняття та форми

Найбільш небезпечними для суспільства порушеннями закону є вчинення злочинів, тому протидія злочинності постає важливою складовою правоохоронної діяльності. Протидія злочинності передбачає комплекс заходів, основне місце серед яких посідає досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Досудове розслідування може розглядатися у двох аспектах:

В організаційному розумінні дане поняття можна визначити як діяльність спеціально уповноважених органів держави з виявлення злочинів та осіб, які їх учинили, а також діяльність щодо збирання, перевірки, усебічного, повного й об'єктивного дослідження й оцінки доказів, з'ясування причин та умов учинення злочинів.

У процесуальному значенні це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

При цьому як процедура досудового розслідування, так і органи, що його здійснюють, їхні права і обов'язки визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) та деякими іншими нормативними актами.

Досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень передують діяльність щодо виявлення злочинів, яка може розглядатися як його невід'ємна частина.

Виявлення злочину полягає у встановленні дії або бездіяльності, яка кримінальним законодавством кваліфікується як злочин. Джерелами інформації про подію злочину можуть бути заяви чи повідомлення фізичних або юридичних осіб, засоби масової інформації, документи тощо.

Формами досудового розслідування кримінальних правопорушень є:

➤ **Дізнання** – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

➤ **Досудове слідство** – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів.

Указані форми розрізняються між собою за предметною сферою, процесуальним порядком реалізації та колом органів, які здійснюють відповідну діяльність.

Завданням досудового розслідування є захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Виконання цієї складної й відповідальної роботи покладається законом на спеціальні державні органи з різними повноваженнями – органи досудового розслідування.

Завданнями органів досудового розслідування є оперативне й повне розкриття кримінальних правопорушень, захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Органи досудового розслідування покликані забезпечувати дієвість принципу невідворотності покарання за вчинене злочинне діяння.

2. Слідчі (розшукові) дії: поняття та класифікація

Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Порядок проведення слідчих дій закріплено Кримінальним процесуальним кодексом України (глави 20, 21 Розділу III), Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні.

Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. Слідчі дії проводяться слідчими органів досудового розслідування. У слідчих діях також беруть участь прокурор, слідчий суддя, підозрюваний, обвинувачений, захисник, потерпілий — у межах їх прав і повноважень, визначених КПК.

Слідчі дії фіксуються протоколом, фото-, відеозйомкою, та в інший спосіб.

Існує декілька класифікацій слідчих дій — як вироблених наукою кримінального процесу (доктринальних), так і передбачених законом (легальних).

Залежно від джерел отриманої інформації слідчі дії поділяються на:

1. спрямовані на отримання інформації від людей (*допит, пред'явлення для впізнання та деякі інші*);
2. спрямовані на отримання інформації від матеріальних об'єктів (*огляд, обшук, експертиза та подібні*);
3. спрямовані на отримання інформації як від матеріальних об'єктів, так і від людей (*слідчий експеримент*).

За особливостями процесуальної форми провадження слідчі дії можуть бути поділені на такі, які провадяться:

1. за постановою слідчого, прокурора або без неї (*допит*);
2. з санкції слідчого судді (*обшук житла*) і без такої;
3. за участю двох незаінтересованих осіб (понятих) (*пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання*) і без них;
4. з обов'язковою участю фахівця (*допит малолітнього*) і без його участі або за його участю на розсуд слідчого;
5. особою однієї статі з іншими учасниками (*освідування*) та будь-якими особами, що провадять розслідування в передбаченому порядку.

Слідчі дії за послідовністю проведення можуть бути поділені на:

1. Первинні і повторні. Наприклад, *первинна і повторна експертиза*. Повторну експертизу проводять у разі необґрунтованості висновку експерта, якщо є сумніви у його правильності.
2. Невідкладні та інші. *Огляд місцевості (місця події)*, наприклад, завжди має характер невідкладної слідчої дії, а *слідчий експеримент*, навпаки, проводиться в певний, визначений слідчим час, або ж не проводиться взагалі. Невідкладність проведення певної слідчої дії може виявитися не тільки на початку розслідування, а й у ході подальшого його провадження. Наприклад, достатні підстави для проведення обшуку на квартирі знайомої обвинуваченого виникли лише після допиту одного з співучасників злочину;
3. Основні та додаткові. Наприклад, після відтворення обстановки й обставин події злочину може виникнути потреба в проведенні додаткового допиту потерпілого, обвинуваченого чи проведенні додаткової експертизи.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає дві широкі групи слідчих дій:

1. *традиційні слідчі дії (гласні)*: огляд (стаття 237), включаючи огляд трупа (ст. 238), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239); допит, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, який раніше йменувався очною ставкою (статті 224–226); пред'явлення для впізнання (стаття 228–231), обшук (стаття 233–236), слідчий експеримент (стаття 240), освідування (стаття 241), отримання зразків для експертного дослідження (стаття 245), провадження експертизи (стаття 241–244);
2. *негласні слідчі (розшукові) дії*: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних інформаційних систем і т. д.

3. Поняття та порядок проведення гласних слідчих (розшукових) дій

Відповідно до ст. 223 КПК - слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії

особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені КПК, а також відповідальність, встановлена законом.

Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.

Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.

Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

До гласних слідчих (розшукових) дій належать:

1. *допит* (ст. 224 КПК);
 - Допит свідка;
 - Допит потерпілого;
 - Допит підозрюваного;
 - Допит обвинуваченого;
 - Допит малолітньої особи
 - Допит неповнолітньої особи.
2. *пред'явлення особи для впізнання* (ст. 228 КПК);
3. *пред'явлення речей для впізнання* (ст. 229 КПК);
4. *пред'явлення трупа для впізнання* (ст. 230 КПК);
5. *обшук* (ст. 234 КПК);
 - обшук житла особи;
 - обшук іншого володіння особи.
6. *огляд* (ст. 237 КПК);
 - огляд місцевості;
 - огляд приміщення;
 - огляд речей;
 - огляд документів;
 - огляд трупа;
 - огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.

7. *слідчий експеримент* (ст. 240 КПК);

8. *освідування особи* (ст. 241 КПК);

- освідування підозрюваного
- освідування свідка
- освідування потерпілого.

9. *судова експертиза* (ст. 242 КПК)

КПК детально регламентує порядок проведення кожної негласної слідчої (розшукової) дії.

4. *Поняття та порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій*

Відповідно до ст. 246 КПК - негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, - слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

У рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії зазначається строк її проведення. За необхідності строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений.

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи.

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів.

Система негласних слідчих (розшукових) дій складається з двох блоків.

До першого блоку належать слідчі дії, які пов'язані з втручанням у приватне спілкування:

- 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);
- 2) арешт, огляд та виїмка кореспонденції (ст. 261–262);
- 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);

4) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

До другого блоку негласних (слідчих) належать інші негласні слідчі (розшукові) дії:

1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267);

2) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);

3) спостереження за особою, місцем або річчю (ст. 269);

4) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270);

5) моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1);

6) контроль за вчиненням злочину (ст. 271);

7) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);

8) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

У той же час контроль за вчиненням злочину включає в себе ще одну підсистему негласних слідчих (розшукових), які до цього регулювались як оперативно-розшукові заходи і комбінації. Так, відповідно до ст. 271 КПК України: «Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах:

1) контрольована поставка;

2) контрольована та оперативна закупка;

3) спеціальний слідчий експеримент;

4) імітування обстановки злочину.